

**Krzysztof Drozdowicz**

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-3016-2663

**ZAŻALENIE DO INNEGO SKŁADU SĄDU PIERWSZEJ  
INSTANCJI W POSTĘPOWANIU ROZPOZNAWCZYM****I**

Ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw<sup>1</sup> dodano art. 394<sup>1a</sup> k.p.c.<sup>2</sup> normujący instytucję zażalenia do innego składu sądu pierwszej instancji (zażalenie poziome). Katalog spraw objętych zażaleniem poziomym jest bardzo szeroki, obejmując swym zakresem piętnaście rodzajów postanowień wydawanych przez sąd pierwszej instancji (art. 394<sup>1a</sup> § 1 k.p.c.)<sup>3</sup>. Co więcej, zażalenie poziome przysługuje także na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie zabezpieczenia

<sup>1</sup> Dz.U. 2019, poz. 1469.

<sup>2</sup> Ustawa z dnia 17 lipca 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2019, poz. 1460 ze zm.).

<sup>3</sup> Postanowieniami tymi są: 1) odmowa zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia oraz odmowa ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołanie; 2) oddalenie opozycji przeciwko wstąpieniu interwenienta ubocznego oraz niedopuszczenie interwenienta do udziału w sprawie wskutek uwzględnienia opozycji; 3) rygor natychmiastowej wykonalności; 4) wstrzymanie wykonania prawomocnego orzeczenia do czasu rozstrzygnięcia skargi o wznowienie postępowania; 5) stwierdzenie prawomocności orzeczenia; 6) skazanie świadka, biegłego, strony, jej pełnomocnika oraz osoby trzeciej na grzywnę, zarządzenie przymusowego sprowadzenia i aresztowania świadka oraz odmowa zwolnienia świadka i biegłego od grzywny i świadka od przymusowego sprowadzenia; 7) odmowa uzasadnienia orzeczenia oraz jego doręczenia; 8) sprostowanie lub wykładnia orzeczenia albo ich odmowa; 9) zwrot zaliczki, zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu oraz wynagrodzenie biegłego, mediatora i należności świadka, a także koszty przyznane w nakazie zapłaty, jeżeli nie wniesiono środka zaskarżenia od nakazu; 10) oddalenie wniosku o wyłączenie sędziego; 11) zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem; 12) odrzucenie zażalenia; 13) odrzucenie skargi na orzeczenie referendarza sądowego; 14) zatwierdzenie ugody w sprawie odwołania do sądu ochrony konkurencji i konsumentów; 15) wstrzymanie wykonania decyzji, w przypadku zawieszenia postępowania, na zgodny wniosek stron zamierzających zawrzeć ugodę w sprawie odwołania do sądu ochrony konkurencji i konsumentów.

(art. 741 § 2 k.p.c.) oraz na postanowienia sądu w postępowaniu egzekucyjnym w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 767<sup>4</sup> § 1<sup>1</sup> k.p.c.). Zagadnienia te wymagają odrębnego omówienia.

U podstaw nowelizacji leży przeświadczenie projektodawców o tym, że postępowanie zażaleniowe ma znaczenie pomocnicze z punktu widzenia całokształtu procesu cywilnego, a czas jego trwania zbliża się do czasu rozpoznania apelacji<sup>4</sup>. Wniesienie zażalenia często służy przewlekaniu postępowania głównego, zaś sąd drugiej instancji zostaje zmuszony do zajmowania się kwestią drobną, o nikłej wadze procesowej i stopniu komplikacji. W konsekwencji rozpoznawanie zażalenia przez inny skład sądu pierwszej instancji powinno być zasadą, z wyjątkiem spraw, w których „z praktycznego punktu widzenia strony procesu decydują o bycie lub toku sprawy”. Sprawami tymi zdaniem ustawodawcy są:

- postanowienia, które kończą postępowanie w sprawie (umorzenie postępowania lub zwrot pozwu),
- postanowienia, które wiążą się z przeniesieniem postępowania do innego sądu,
- postanowienia, które powodują przerwę w toku postępowania (zawieszenie postępowania).

Wówczas zażalenie powinno być rozpoznawane przez sąd drugiej instancji. Odzwierciedleniem tego założenia jest zmiana art. 394 § 1 k.p.c., który wymienia postanowienia, na które zażalenie przysługuje do sądu drugiej instancji<sup>5</sup>.

## II

Zażalenie to środek odwoławczy o charakterze represyjno-prewencyjnym, służący kontroli czynności decyzyjnych sądu niebędących orzeczeniami co do istoty sprawy<sup>6</sup>. Zażalenie w postępowaniu cywilnym może, stosownie do oko-

---

<sup>4</sup> Projekt ustawy – o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy nr 3137, Sejm RP VIII kadencji, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=3137>, dalej: Druk 3137.

<sup>5</sup> Postanowieniami tymi są: 1) postanowienia sądu pierwszej instancji kończące postępowanie w sprawie; 2) postanowienia sądu pierwszej instancji i zarządzenia przewodniczącego, których przedmiotem jest: a) zwrot pisma wniesionego jako pozew, z którego nie wynika żądanie rozpoznania sprawy; b) zwrot pozwu; c) odmowa odrzucenia pozwu; d) przekazanie sprawy sądowi równorzędnemu lub niższemu albo podjęcie postępowania w innym trybie; e) zawieszenie postępowania i odmowa podjęcia zawieszonego postępowania; f) zwrot kosztów, określenie zasad ponoszenia przez strony kosztów procesu, zwrot opłaty lub obciążenie kosztami sądowymi – jeżeli strona nie składa środka zaskarżenia co do istoty sprawy. Można się pokusić o refleksję, że zakres zastosowania znówelizowanego art. 394 § 1 k.p.c. jest szerszy niż założenia projektodawców, albowiem katalog postanowień objętych dyspozycją tego przepisu obejmuje również postanowienie w przedmiocie zwrotu kosztów procesu oraz określenia zasad ich ponoszenia przez strony.

<sup>6</sup> A. Łazarska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, red. T. Szanciło, Warszawa 2019, s. 1307.

liczności, stanowić środek odwoławczy przysługujący od postanowień kończących postępowanie w sprawie oraz w wypadkach wskazanych w ustawie – szczególny środek zaskarżenia o dewolutywności względnej oraz środek wszczynający postępowanie<sup>7</sup>. Zasadniczym celem tej instytucji jest zapewnienie właściwego przebiegu samego postępowania, które dotknięte zostało wadami uniemożliwiającymi sprawne jego przeprowadzenie, lub wykonanie orzeczenia sądowego zgodnie z wymaganiami rzetelnego postępowania<sup>8</sup>.

Ustawodawca może ukształtować zasady zaskarżania postanowień w taki sposób, że zażalenie przysługiwać będzie tylko na niektóre z nich, co sprzyja sprawności postępowania<sup>9</sup>. Model ten przyjęty został do postępowania cywilnego, gdyż zażalenie, w przeciwieństwie do apelacji, dopuszczalne jest z ograniczeniami i co do zasady przysługuje w tych wszystkich sytuacjach, w których konkretne decyzje procesowe sądu lub przewodniczącego mogą mieć znaczenie dla dochodzenia roszczenia, podejmowania obrony oraz prawidłowego przebiegu postępowania<sup>10</sup>. Prawo do wniesienia zażalenia nie ma charakteru bezwzględnego, a co za tym idzie – nie może być utożsamiane z prawem do sądu<sup>11</sup>. Zażalenie nie jest też środkiem bezwzględnie dewolutywnym, albowiem żaden przepis Konstytucji RP nie narzuca takiego wymogu<sup>12</sup>. W przypadku zażalenia poziomego brak dewolutywności jest jego najważniejszą cechą odróżniającą tę instytucję od zażalenia klasycznego<sup>13</sup>.

---

<sup>7</sup> W. Broniewicz, *Istota i rodzaje zażeń w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 2001, nr 1, s. 24.

<sup>8</sup> T. Ereciński [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. III, cz. 1: *Środki zaskarżenia*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 74–75.

<sup>9</sup> P. Grzegorzczak, K. Weitz [w:] *Konstytucja RP. Komentarz*, t. I, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 1800–1801. W literaturze zauważa się, że w przeciwieństwie do orzeczeń merytorycznych i kończących postępowanie w sprawie „inne orzeczenia” mogą nie podlegać zaskarżeniu, gdyż nie stosuje się do nich art. 176 ust. 1, lecz art. 78 Konstytucji RP. F. Zedler, *Zagadnienia instancyjności postępowania cywilnego* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Janusza Pietrzykowskiego*, red. Z. Banaszczyk, Warszawa 2000, s. 385.

<sup>10</sup> T. Ereciński [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. III, cz. 1: *Środki zaskarżenia*, red. T. Ereciński, J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 73.

<sup>11</sup> Uchwała SN z dnia 10 października 2013 r., sygn. III CZP 61/13, OSNC 2014, nr 6, poz. 58.

<sup>12</sup> W doktrynie zauważa się, że zaskarżalność orzeczeń wydanych w pierwszej instancji w drodze niedewolutywnych środków zaskarżenia nie jest sprzeczna z zasadą instancyjności, przy czym w świetle orzecznictwa TK podstawą takiego poglądu może być „prowizoryczność zaskarżanych w ten sposób rozstrzygnięć”. A. Jakubecki, *Kilka uwag o instancyjności postępowania cywilnego* [w:] *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26 września 2009 r.*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010, s. 104.

<sup>13</sup> W literaturze wskazuje się, że brak dewolutywnego charakteru zażalenia stanowi swoisty wyłom w modelu zażalenia. Zob. T. Zembrzusi, *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. III, cz. 1: *Środki zaskarżenia*, red. T. Ereciński, J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 441–442 i powołana tam literatura.

### III

Instytucja zażalenia poziomego nie jest nowa w polskim prawie procesowym cywilnym. Po raz pierwszy pojawiła się na mocy ustawy z dnia 28 kwietnia 2011 r. wprowadzającej zażalenie do innego równorzędnego składu sądu drugiej instancji (art. 394<sup>2</sup> k.p.c.)<sup>14</sup>. Uzasadnieniem dla tej nowelizacji była potrzeba dostosowania stanu prawnego do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 czerwca 2010 r. który uznał, że obowiązujący art. 394<sup>1</sup> § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości zaskarżenia postanowienia sądu drugiej instancji oddalającego wniosek o wyłączenie sędziego złożony w postępowaniu przed sądem drugiej instancji, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP<sup>15</sup>. Ponadto ustawodawca słusznie zauważył, że szereg innych postanowień sądu drugiej instancji nie może zostać poddany jakiegokolwiek kontroli z uwagi na wynikające z art. 394<sup>1</sup> § 2 k.p.c. ograniczenie dopuszczalności wniesienia zażalenia wyłącznie do spraw, w których przysługuje skarga kasacyjna<sup>16</sup>. Wprowadzona nowela miała przywrócić symetrię regulacji w zakresie zaskarżalności rozstrzygnięć, gdyż ich weryfikacja stała się dopuszczalna niezależnie od tego, czy zostały wydane przez sąd pierwszej, czy drugiej instancji.

Następnie ustawą z dnia 16 września 2011 r. rozszerzono katalog spraw, w których przysługiwało zażalenie poziome na postanowienie o kosztach procesu<sup>17</sup>. Przed wejściem tej nowelizacji na postanowienie sądu drugiej instancji co do kosztów procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji, przysługiwało zażalenie do Sądu Najwyższego (art. 394<sup>1</sup> § 1 pkt 2

---

<sup>14</sup> Ustawa z dnia 28 kwietnia 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 138, poz. 806). Katalog spraw podlegających zaskarżeniem do innego składu sądu drugiej instancji obejmował postanowienia sądu drugiej instancji: 1) oddalające wniosek o wyłączenie sędziego; 2) w przedmiocie skazania świadka, biegłego, strony, jej pełnomocnika oraz osoby trzeciej na grzywnę, zarządzenia przymusowego sprowadzenia i aresztowania świadka oraz odmowy zwolnienia świadka i biegłego od grzywny i świadka od przymusowego sprowadzenia, z wyjątkiem postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji.

<sup>15</sup> Wyrok TK z dnia 2 czerwca 2010 r., sygn. SK 38/09, OTK ZU nr 5A, poz. 46.

<sup>16</sup> Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, Druk sejmowy nr 3901, Sejm RP VI kadencji, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/144CBC011DE31264C125784200346A0C/\\$file/-3901.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/144CBC011DE31264C125784200346A0C/$file/-3901.pdf).

<sup>17</sup> Ustawa z dnia 16 listopada 2011 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie 3 maja 2012 r. W uzasadnieniu do projektu tej ustawy projektodawcy wskazali, że w miejsce zażalenia do SN ograniczonego do postanowienia sądu drugiej instancji o kosztach procesu, „które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji”, projekt wprowadza do k.p.c. kompleksowe rozwiązanie polegające na możliwości zaskarżenia niektórych postanowień sądu drugiej instancji zażaleniem do innego składu tego sądu (tzw. zażalenie poziome). Zob. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy nr 4332, Sejm RP VI kadencji, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/46931DF8C9071DE8C12578B1003FF809/\\$file/4332.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/46931DF8C9071DE8C12578B1003FF809/$file/4332.pdf).

k.p.c.)<sup>18</sup>. W konsekwencji wyeliminowano paradoks polegający na tym, że Sąd Najwyższy zmuszony był rozpoznawać zażalenie na rozstrzygnięcie o kosztach postępowania od prawomocnego wyroku sądu drugiej instancji, na które nie przysługiwała skarga kasacyjna<sup>19</sup>.

Wreszcie nowelą z dnia 7 lutego 2014 r. objęto dyspozycją art. 394<sup>2</sup> k.p.c. postanowienie w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu<sup>20</sup>. Wprowadzenie tej ustawy związane było z orzeczeniem przez Trybunał Konstytucyjny o niezgodności z Konstytucją RP art. 394<sup>2</sup> § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim nie przewidywał możliwości zaskarżenia postanowienia sądu drugiej instancji w sprawie przyznania kosztów nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu, polegającej na sporządzeniu opinii o braku podstaw do wniesienia skargi kasacyjnej<sup>21</sup>.

W dotychczasowym modelu zażalenie poziome przysługiwało na wskazane w ustawie postanowienia sądu drugiej instancji i było rozpoznawane przez sąd drugiej instancji w innym składzie tego sądu<sup>22</sup>. Do postępowania toczącego się na skutek jego wniesienia stosowało się odpowiednio przepisy o postępowaniu zażaleniowym na skutek zaskarżenia postanowienia sądu pierwszej instancji.

## IV

Wprowadzając zażalenie poziome w postępowaniu rozpoznawczym na wymienione w ustawie postanowienia sądu pierwszej instancji, ustawodawca kładzie nacisk na szybkość postępowania, zauważając, że postępowanie zażaleniowe z punktu widzenia całokształtu procesu cywilnego ma co do zasady znaczenie pomocnicze, podczas gdy czas jego trwania jest zbliżony do czasu rozpoznania apelacji<sup>23</sup>. Istotnie wniesienie każdego zażalenia wiąże się z dodatkowym nakładem pracy dla sądu, przy czym czas rozpatrzenia tego środka odwoławczego jest zasadniczo krótszy niż

---

<sup>18</sup> Konieczność zmiany art. 394<sup>2</sup> k.p.c. zaledwie po kilku miesiącach obowiązywania noweli z dnia 28 kwietnia 2011 r. wynikała z nieobjęcia tą nowelizacją wszystkich postanowień, na które miało przysługiwać zażalenie poziome. Zob. P. Grzegorzczak, *Środki zaskarżenia w postępowaniu cywilnym w świetle ustawy nowelizującej z 16 września 2011 r. – ogólna charakterystyka zmian*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 4, s. 13 i n.

<sup>19</sup> T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 182–183.

<sup>20</sup> Ustawa z dnia 7 lutego 2014 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego (Dz.U. 2014, poz. 435), która weszła w życie 18 kwietnia 2014 r.

<sup>21</sup> Zob. wyrok TK z dnia 22 października 2013 r., sygn. SK 14/13, Dz.U. 2013, poz. 1428.

<sup>22</sup> Zob. P. Grzegorzczak (*Środki zaskarżenia...*, s. 14) trafnie zauważa, że „art. 394<sup>2</sup> KPC nie stanowi o innym równorzędnym składzie sądu drugiej instancji, lecz o innym składzie tego sądu”.

<sup>23</sup> Druk 3137. W postępowaniu toczącym się na skutek wniesienia zażalenia poziomego stosować się będzie odpowiednio przepisy obowiązujące przy rozpoznawaniu zażalenia klasycznego, tj. art. 394 § 2 i 3 oraz art. 395–397 k.p.c. (art. 394<sup>1a</sup> § 2 k.p.c.).

czas rozpoznania apelacji. Aktualnie obowiązujący model kontroli postanowień sądu pierwszej instancji zakłada, że ponowna ocena kwestii incydentalnej co do zasady nie łączy się z przeniesieniem sprawy do sądu wyższej instancji<sup>24</sup>.

Należy jednak zauważyć, że przed wejściem w życie omawianej nowelizacji zażalenia nie były rozpoznawane przez sądy pierwszej instancji, do których kompetencji co do zasady nie należało rozpatrywanie środków zaskarżenia. Wyjątek stanowiło sprawowanie nadzoru judykacyjnego nad orzeczeniem innego organu działającego na tym samym poziomie, w ramach struktur tego samego sądu, tj. referendarza sądowego w ramach postępowania wywołanego wniesieniem skargi na orzeczenie referendarza sądowego. Dlatego też nie do końca przekonuje argument projektodawców mówiący o tym, że skoro instytucja zażalenia poziomego sprawdziła się w postępowaniu przed sądami drugiej instancji, to na pewno sprawdzi się przed sądami pierwszej instancji. Sądy pierwszej instancji to sądy, przed którymi rozpoczyna się postępowanie sądowe, w wyniku którego ma zostać wydane rozstrzygnięcie dotyczące sporu istniejącego między stronami<sup>25</sup>. Pełnią one odmienne funkcje w systemie wymiaru sprawiedliwości od sądów drugiej instancji.

Dokonując próby oceny wybranych postanowień, na które przysługuje zażalenie poziome do sądu pierwszej instancji, na aprobatę zasługuje objęcie tą instytucją postanowień, których przedmiotem jest: odmowa zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia oraz odmowa ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołanie (art. 394<sup>1a</sup> § 1 pkt 1 k.p.c.), oddalenie opozycji przeciwko wstąpieniu interwenienta ubocznego oraz niedopuszczenie interwenienta do udziału w sprawie wskutek uwzględnienia opozycji (art. 394<sup>1a</sup> § 1 pkt 2 k.p.c.), skazanie świadka, biegłego, strony, jej pełnomocnika oraz osoby trzeciej na grzywnę, zarządzenie przymusowego sprowadzenia i aresztowania świadka oraz odmowa zwolnienia świadka i biegłego od grzywny i świadka od przymusowego sprowadzenia (art. 394<sup>1a</sup> § 1 pkt 6 k.p.c.), zwrot zaliczki, zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu oraz wynagrodzenia biegłego, mediatora i należności świadka, a także koszty przyznane w nakazie zapłaty, jeżeli nie wniesiono środka zaskarżenia od nakazu (art. 394<sup>1a</sup> § 1 pkt 9 k.p.c.), oraz oddalenie wniosku o wyłączenie sędziego (art. 394<sup>1a</sup> § 1 pkt 10 k.p.c.). Wymienione postanowienia co do zasady dotyczą spraw drobnych i nie są szczególnie skomplikowane, co uzasadnia odciążenie sądu drugiej instancji od rozpoznawania zażaleń w tych sprawach. Ponadto strony składały zażalenia celem przewleknięcia postępowania głównego, nadużywając tym samym prawa procesowego<sup>26</sup>.

---

<sup>24</sup> A. Kościółek, komentarz do art. 394<sup>1a</sup> [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. J. Gołańczyński, D. Szostek, Legalis 2019, uwaga 1.

<sup>25</sup> Wyrok TK z dnia 1 lutego 2005 r., sygn. SK 62/03, Dz.U. 2015, nr 25, poz. 215.

<sup>26</sup> Zob. szerzej na temat nadużycia prawa procesowego cywilnego: R. Obrębski, *Nadużycie uprawnień procesowych w zakresie środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym* [w:] *Nadużycie prawa procesowego cywilnego*, red. P. Grzegorzczak, M. Walasik, F. Zedler, Warszawa 2019,

Sporą niekonsekwencją jest objęcie zażaleniem poziomym do sądu pierwszej instancji postanowień w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (art. 394<sup>1a</sup> § 1 pkt 9 k.p.c.) przy jednoczesnym pozostawieniu kompetencji sądu drugiej instancji do rozpoznawania zażaleń w przedmiocie zwrotu kosztów, określenia zasad ponoszenia przez strony kosztów procesu, zwrotu opłaty lub obciążenia kosztami sądowymi – jeżeli strona nie składa środka zaskarżenia co do istoty sprawy (art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c.). Kosztów nieopłaconej pomocy prawnej z urzędu nie zalicza się do kosztów procesu. Orzeka się o nich w odrębnym rozstrzygnięciu sądu w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie<sup>27</sup>, najczęściej obok rozstrzygnięcia o kosztach procesu. Na przykładu jeżeli powód będzie reprezentowany przez pełnomocnika z wyboru, a pozwany przez pełnomocnika z urzędu i powództwo zostanie uwzględnione częściowo, właściwy do rozpoznania zażalenia na postanowienie o kosztach procesu będzie sąd drugiej instancji, zaś właściwy do rozpoznania zażalenia na postanowienie o przyznaniu pełnomocnikowi kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu – sąd pierwszej instancji. Dużo bardziej klarownym rozwiązaniem byłoby objęcie zażaleniem klasycznym wszystkich postanowień w przedmiocie kosztów procesu. Kolejną niekonsekwencją jest objęcie zakresem zażalenia poziomego do sądu pierwszej instancji wszystkich postanowień tego sądu, których przedmiotem jest odrzucenie zażalenia (art. 394<sup>1a</sup> § 1 pkt 12 k.p.c.), przy jednoczesnym braku analogicznej regulacji w przypadku zażalenia poziomego do sądu drugiej instancji (art. 394<sup>2</sup> k.p.c.) oraz zażalenia klasycznego (art. 394 k.p.c.). W rezultacie na postanowienie sądu pierwszej instancji o odrzuceniu zażalenia na postanowienie tego sądu o oddaleniu wniosku o wyłączenie sędziego przysługuje zażalenie poziome do innego składu tego sądu. Natomiast na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu zażalenia na postanowienie tego sądu o oddaleniu wniosku o wyłączenie sędziego, jak również na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji o zwrocie pozwu nie przysługuje żaden środek zaskarżenia wobec braku odpowiedniego przepisu<sup>28</sup>.

---

s. 253 i n. Autor trafnie zauważa: „Nadanie biegu ponad osiemdziesięciu zażaleniom z brakami formalnymi, przy braku opłaty, kolejnym wnioskom o zwolnienie od kosztów i pełnomocnika z urzędu, i podjęcie czynności wynikających z zaskarżania niedopuszczalnych zażaleń na każde postanowienie o odrzuceniu takich zażaleń, stosownie do art. 394 § 1 pkt 11 k.p.c., po wielokroć ponawianych przez pozwanego, również w zakresie postanowień wydanych przez sąd drugiej instancji, przy odpowiedniej konsekwencji i determinacji po stronie pozwanego, mogłoby doprowadzić do niemożliwości przeprowadzenia postępowania poprzedzającego zamknięcie rozprawy przez całe lata”.

<sup>27</sup> Por. uchwała SN z dnia 20 maja 2011 r., sygn. III CZP 14/11, OSNC 2012, nr 1, poz. 2.

<sup>28</sup> W orzecznictwie SN wskazuje się, że dopuszczalność poszczególnych środków odwoławczych lub innych środków zaskarżenia jest wyczerpująco uregulowana w przepisach k.p.c. Ich wniesienie jest możliwe tylko wówczas, gdy akt ten dopuszcza oznaczony środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia. Zob. postanowienie SN z dnia 22 lutego 2018 r., sygn. II PZ 34/17, Legalis.

Należy przy tym zaznaczyć, że sąd pierwszej instancji nie ma kompetencji do odrzucenia zażalenia na postanowienia tego sądu kończące postępowanie w sprawie oraz wymienione w katalogu spraw w art. 394 § 1 k.p.c. Do postępowania toczącego się na skutek zażalenia stosuje się odpowiednio przepisy o apelacji (art. 397 § 3 k.p.c.). Skoro sąd pierwszej instancji pozbawiony został możliwości odrzucenia apelacji wskutek uchylenia art. 370 k.p.c. i kompetencja ta została przyznana wyłącznie sądowi drugiej instancji (art. 373 k.p.c.)<sup>29</sup>, to należy przyjąć, że tylko sąd drugiej instancji może odrzucić zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji kończące postępowanie w sprawie oraz inne wymienione w art. 394 § 1 k.p.c.<sup>30</sup>.

## V

Od obowiązku rozpoznawania zażeń na postanowienia sądu pierwszej instancji wymienione w art. 394<sup>1a</sup> § 1 k.p.c. przez inny skład tego sądu ustawodawca wprowadził dwa wyjątki, w których zażalenie rozpoznaje sąd drugiej instancji.

Pierwszy, jeżeli zaskarżono postanowienie, o którym mowa w art. 394 § 1 k.p.c. i zarazem art. 394<sup>1a</sup> § 1 k.p.c. (art. 394<sup>1b</sup> k.p.c.). Jako przykład ustawodawca podaje postanowienie, które „kończy postępowanie, odmawiając sporządzenia uzasadnienia”<sup>31</sup>. Innym przykładem może być sytuacja równoczesnego zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu i postanowienia dotyczącego kosztów nieopłaconej pomocy prawnej z urzędu, o czym była mowa we wcześniejszych rozważaniach. Wprowadzenie omawianej reguły kolizyjnej należy uznać za jedyne rozsądne rozwiązanie. Alternatywą byłoby nałożenie na sąd pierwszej instancji obowiązku rozpoznania zażalenia na postanowienie objęte zakresem art. 394<sup>1a</sup> § 1 k.p.c., a następnie przesłanie akt do sądu drugiej instancji celem rozpoznania zażalenia na postanowienie objęte zakresem normy art. 394 § 1 k.p.c. Doprowadziłoby to do wydłużenia czasu trwania postępowania.

Drugim wyjątkiem jest sytuacja, w której w sądzie pierwszej instancji nie można utworzyć składu do rozpoznania zażalenia (art. 394<sup>1a</sup> § 3 k.p.c.). W doktrynie wystąpienie omawianej sytuacji określa się mianem ustawowej „konwer-

---

<sup>29</sup> Zob. szerzej na ten temat: K. Drozdowicz, *Czy uchylenie art. 370 KPC przyspieszy rozpoznawanie spraw przed sądami drugiej instancji?*, „Monitor Prawniczy” 2019, nr 4, s. 216–219.

<sup>30</sup> W stanie prawnym sprzed nowelizacji również uważano, że odesłania z art. 397 § 2 k.p.c. o odpowiednim stosowaniu przepisów dotyczących postępowania apelacyjnego w postępowaniu zażaleniowym nie można rozciągać na wymagania formalne dotyczące konstrukcji samego zażalenia ani na skutki uchybienia tym wymaganiom. Zob. postanowienie SN z dnia 10 listopada 2005 r., sygn. III CZ 86/05, Legalis. W rezultacie należało stosować art. 373 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c. Tak: A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, komentarz do art. 394 [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Zieliński, Legalis 2017, uwaga 79.

<sup>31</sup> Druk 3137.



sji zażalenia poziomego w zażalenie klasyczne<sup>32</sup>. Rozwiązanie to należy uznać za nietrafne. Po pierwsze, może doprowadzić to do sytuacji, w której w sądzie pierwszej instancji brak będzie sędziów orzekających w wydziałach cywilnych, aby utworzyć skład do rozpoznania zażalenia poziomego. Wówczas w składzie orzekać będzie sędzia innego wydziału tego sądu, np. wydziału karnego, który na co dzień nie pracuje na przepisach k.p.c. Po drugie, strony postępowania przed mniejszymi sądami, w których w ogóle nie da się utworzyć składu do rozpoznania zażalenia, będą paradoksalnie miały możliwość kontroli zaskarżonego orzeczenia przed sądem wyższej instancji, w przeciwieństwie do stron postępowania przed większymi sądami, w których skład uda się utworzyć. Po trzecie, istnieje ryzyko wystąpienia poważnych rozbieżności w orzecznictwie w wyniku rozpoznawania części zażaleń przez sądy drugiej instancji, a części przez sądy pierwszej instancji. Lepszym rozwiązaniem, przy założeniu ograniczenia katalogu postanowień objętych zażaleniem poziomym, byłoby rozpoznawanie zażaleń przez inny sąd pierwszej instancji. W przypadku spraw rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sądy rejonowe byłby to inny sąd rejonowy z obszaru tego samego okręgu sądowego, a w przypadku spraw rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sądy okręgowe – inny sąd okręgowy z obszaru tej samej apelacji.

## VI

Poczynione rozważania skłaniają do następujących wniosków. Na sądy pierwszej instancji nałożone zostały nowe, nieznane dotąd obowiązki związane z koniecznością rozpoznawania zażaleń na wymienione w ustawie postanowienia tychże sądów. Co do zasady powinno to przyspieszyć to rozpoznawanie zażaleń z uwagi na brak konieczności przekazywania akt do sądów drugiej instancji, co zawsze wydłużało postępowanie<sup>33</sup>. Ustawodawca, uznając szybkość postępowania za najwyższą wartość, nie baczy jednak na ryzyko petryfikacji wypracowanych przez sądy wyższych instancji poglądów na temat zasad wykładni i stosowania przepisów prawa procesowego cywilnego<sup>34</sup>. Wydaje się,

---

<sup>32</sup> M. Michalska-Marciniak, komentarz do art. 394<sup>1a</sup> [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, Legalis 2019, uwaga 4.

<sup>33</sup> Odmienne: J. Kotfaśńska, *Środki zaskarżenia w świetle projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 8.01.2019 r.* [w:] *Postępowanie cywilne – wprowadzone i projektowane zmiany 2019*, red. G. Jędrejek, S. Kotas, F. Manikowski, Warszawa 2019, s. 218.

<sup>34</sup> Tak trafnie: M. Romańska, komentarz do art. 394(1a) [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. I–II, red. T. Zembruski, WKP 2020, uwaga 3. Druk 3137.

że katalog postanowień objętych zażaleniem poziomym został ujęty zbyt szeroko<sup>35</sup>. Zdumienie budzi rozwiązanie dotyczące zaskarżania postanowień o odrzuceniu zażalenia. Niekonsekwencją jest również objęcie zażaleniem poziomym w pierwszej instancji postanowienia o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej z urzędu. Nie jest także przekonująca reguła, zgodnie z którą w razie braku możliwości utworzenia składu w sądzie pierwszej instancji zażalenie ma rozpoznawać sąd drugiej instancji.

Mając na uwadze powyższe, nowa regulacja dotycząca zażalenia poziomego na postanowienia sądu pierwszej instancji w postępowaniu rozpoznawczym nie zasługuje w całości na aprobatę. Cały czas aktualna pozostaje więc dyskusja nad kształtem przepisów k.p.c. o instytucji zażalenia.

## Bibliografia

- Broniewicz W., *Istota i rodzaje zażaleń w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 2001, nr 1.
- Drozdowicz K., Czy uchylenie art. 370 KPC przyspieszy rozpoznawanie spraw przed sądami drugiej instancji?, „Monitor Prawniczy” 2019, nr 4.
- Grzegorzczak P., *Środki zaskarżenia w postępowaniu cywilnym w świetle ustawy nowelizującej z 16 września 2011 r. – ogólna charakterystyka zmian*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 4.
- Jakubecki A., *Kilka uwag o instancyjności postępowania cywilnego* [w:] *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26 września 2009 r.*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, red. T. Szanciło, Warszawa 2019
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Legalis 2019.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Marciniak, Legalis 2019.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Legalis 2017,
- Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. I–II, red. T. Zembrzusi, WKP 2020.
- Konstytucja RP. Komentarz*, t. I, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Kotfasińska J., *Środki zaskarżenia w świetle projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 8.01.2019 r.* [w:] *Postępowanie cywilne – wprowadzone i projektowane zmiany 2019*, red. G. Jędrejek, S. Kotas, F. Manikowski, Warszawa 2019.
- Obrebski R., *Nadużycie uprawnień procesowych w zakresie środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym* [w:] *Nadużycie prawa procesowego cywilnego*, red. P. Grzegorzczak, M. Walasik, F. Zedler, Warszawa 2019.
- System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. III, cz. 1: *Środki zaskarżenia*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013.

---

<sup>35</sup> Do podobnego wniosku dochodzi T. Zembrzusi, *Zażalenie po nowelizacji, czyli o standardzie środka zaskarżenia*, „Palestra” 2019, nr 11–12, s. 249–250.

Zedler F., *Zagadnienia instancyjności postępowania cywilnego* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Janusza Pietrzykowskiego*, red. Z. Banaszczyk, Warszawa 2000.  
Zembrzusi T., *Zażalenie po nowelizacji, czyli o standardzie środka zaskarżenia*, „Palestra” 2019, nr 11–12.

## Streszczenie

Artykuł poświęcony jest problematyce zażalenia poziomego na postanowienia sądu pierwszej instancji w postępowaniu rozpoznawczym. Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. nowelizująca k.p.c. (Dz.U. 2019, poz.1469) wprowadziła instytucję zażalenia do innego sądu pierwszej instancji na wybranie postanowienia tego sądu. W opracowaniu w pierwszej kolejności omówiono charakter zażalenia w prawie procesowym cywilnym. Następnie zaprezentowano ewolucję przepisów o zażaleniach poziomych, które dotychczas funkcjonowały w postępowaniu przed sądem drugiej instancji. Wreszcie scharakteryzowano zażalenie poziome do innego składu sądu pierwszej, w tym wady i zalety nowego modelu. Przeprowadzona analiza nie pozwala na jednoznacznie pozytywną ocenę nowej instytucji.

*Słowa kluczowe:* zażalenie poziome, nowelizacja, sąd pierwszej instancji, postanowienia

## COMPLAINT TO THE COURT OF THE FIRST INSTANCE SITTING IN A DIFFERENT FORMATION IN CIVIL EXAMINATION PROCEEDINGS

### Summary

The article is about the issue of complaint to the court of the first instance sitting in a different formation in civil examination proceedings. The Act of 4 July 2019 amending the Code of Civil Procedure introduced the institution of a complaint to the court of the first instance sitting in a different formation against decisions of that court (horizontal complaint). The publication first characterizes the nature of the complaint in civil procedural law. Next, the evolution of the provisions on horizontal complaints, which previously operated in the proceedings before the court of second instance, was discussed. Finally, the new institution was characterized, including the pros and cons of the new model. The analysis does not allow for an unequivocally positive assessment of the new institution.

*Keywords:* horizontal complaint, amendment, first instance court, decisions